

Frans Gregersen 60 år

Kristiansen, Tore; Pedersen, Inge Lise; Jørgensen, J. Normann

Published in:
Københavnsk sociolingvistik

Publication date:
2009

Document version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Kristiansen, T., Pedersen, I. L., & Jørgensen, J. N. (2009). Frans Gregersen 60 år. I *Københavnsk sociolingvistik: Festskrift til Frans Gregersen på 60-årsdagen* (s. 1-5). Oslo: Novus forlag.

Frans Gregersen 60 år

Hvis man vil mene at "københavnsk sociolingvistik" er alt for snævert som tilbageblik når Frans Gregersen fylder 60, så har man helt bestemt fat i en sandhed. Men sandheden har som bekendt både en kerne og mindst to sider. På den ene side: Det vidtrækkende udsyn og indsyn, langt ud over Valby bakke, har aldrig røkket ved fødselarens grundlæggende forankring i *København*; han har altid været københavner, i enhver tænkelig forstand. På den anden side: Midt i den vidtfavnende beskæftigelse med så meget andet, af både faglig og administrativ art, har Frans aldrig sluppet taget i det hjertebarn – den efterhånden fyrrårig *sociolingvistik* – som han mere end nogen anden har stået fadder til i Danmark.

Netop Frans' mange og alsidige kontaktflader gjorde det umuligt at tænke på at invitere bidrag fra kolleger og venner til et festskrift af den mere almindelige type. På tilsvarende vis måtte vi opgive enhver ide om at forsøge at dække den alsidighed der karakteriserer fødselarens tekstproduktion. Vi indså hurtigt at det eneste mulige, og dertil det eneste rigtige, ville være at hædre Frans på 60-årsdagen med en bog om *Københavnsk sociolingvistik*, skrevet af ham selv.

Det betyder at væsentlige emneområder i Frans' produktion, såsom didaktik og videnskabshistorie, er tyndt repræsenteret i udvalget af tekster, ligesom litterære analyser er helt fraværende. Frans har selv været involveret i udvælgelsen. Bortset fra en vis skelen til tilgængelighed (jo sværere tilgængelig jo større mulighed for at komme med) er det først og fremmest hensynet til sammenhæng der har styret udvælgelsen.

Sammenhængen findes i fokuseringen på talesproget – københavnsk talesprog – og ikke mindst i perspektivet: Opgaven er ikke blot at beskrive og forstå hvordan talesproget varierer og forandres i brug, men også at frigøre talesprogets brug(ere) fra normative spændetrøjer af enhver art – herunder ikke mindst den ensrettende standardsprogsideologi der følger med skriftsprogsindlæringen i skolen. Sammenhængen findes i en utrættelig bestræbelse på at formidle at det kunne være anderledes. Perspektivet har altid været *utopiens mulighed*.

Det var perspektivet den gang i 1970'erne hvor sociolingvistikken slog igennem i form af Bernsteins kodeteori, og Gregersen m.fl. udgav bøger om *Klassesprog* (1974) og om hvordan utopien kunne realiseres *Gennem sproget* (1978), og dertil gennemførte *Projekt skolesprog* ved at tilbringe mange og lange *Skoledage* (1979) med at observere og analysere klassespecifik sprogbrug (arbejderklassens og middelklassens sprogkoder) i de københavnske klasseværelser. Det var også perspektivet da Gregersen m.fl. i 1980'erne fik gang i "initiativområdet" *Dansk talesprog i dets variationer*, hvis vigtigste delprojekt foregik i København under det by-insisterende navn *Projekt bysociolingvistik*, og hvis resultater blev publiceret som *The Copenhagen Studies in Urban Sociolinguistics* (1991). I 1990'erne indgik perspektivet da Gregersen m.fl. gennemførte lærebogsprojektet *Dansk sproglære* (1996). Og fra og med 2005 indgår perspektivet i Gregersen m.fl.'s bestræbelser ved DGCSS (Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier) på at beskrive og forstå Danmarks forvandling i det 20. århundrede fra traditionelt dialektsamfund til postmoderne sprogsamfund.

Parallelt med at *utopiens mulighed* udgør den røde tråd i Frans' tænkning, udgør *samarbejde* den røde tråd i hans praksis. Alt hvad han laver, også i andre sammenhænge end de sociolingvistiske, foregår i samarbejde med kolleger. Når referencerne typisk hedder Gregersen m.fl., er det ikke fordi G kommer tidligt i alfabetet, men fordi det igen

og igen er Frans der går i spidsen: initierer, inspirerer, leder og administrerer. Og han evner at gøre det på en måde så alle er glade og tilfredse – selv i sin aktuelle rolle som direktør for de mange ansatte i storbedriften DGCSS. I den rapport som netop er afleveret af et internationalt evalueringspanel, fremgår det gentagne gange at DGCSS fremstår forbilledligt godt som kollegialt miljø, ikke mindst i forhold til den unge forskergeneration. Det er en vurdering vi gerne underskriver, vi der underskriver dette forord og indgår i DGCSS' ledelse. Som inspirator og miljøskaber lever Frans Gregersen i sandhed op til den professorrolle han har haft siden 1996. Der findes ikke mange sociolingvister i dagens Danmark, uanset alder, som ikke føler at Frans på en eller anden måde har været dem en støtte på vejen. Vi er mange der ønsker ham tillykke i taknemmelighed.

Karakteristisk nok findes der i forvejen kun én eneste bog hvor Frans Gregersen optræder som eneforfatter. Det drejer sig om disputatsen. Den handler om strukturalismen i sprogvidenskaben – med særligt fokus på dens københavnske aftapning. Perspektivet er sprogvidenskabens frigørelse fra strukturalismen, og sociolingvistikken udpeges som utopiens mulighed. Det sker i en titel som ironisk nok er talesprogligt udsigelig: *Sociolingvistikens (u)mulighed* (1991). Det skriftsproglige udtryk synes at udsige uforudsigelighed: Det kunne være anderledes, men hvem ved om det kan realiseres?

Vi vil mene at Frans ved at lægge navn til denne samling af artikler, og ellers ved at kikke sig tilbage på hvad han har udrettet, med sindsro kan fastslå at *Københavnsk sociolingvistik* findes.

Frans Gregersen blev født den 7. april 1949 i den særlige konservative enklave midt i København som har fået lov at overleve under navnet Frederiksberg, og har aldrig forladt byen. For når man flytter til Espergærde med Karen, Andreas og Lars for at bo i hus med have i mange år under drengenes opvækst, forlader man ikke sociolingvistikens begreb om København (læs artiklen her i bogen om hvordan man undersøger københavnsk). Nu er Frans og Karen tilbage i en god gammel Frederiksberglejlighed på Gammel Kongevej.

Frans blev student fra Falkonergårdens gymnasium 1967 og begyndte at studere ved Københavns Universitet samme år. Så han nåede lige at gøre foråret 1968 med, efterhånden som næstformand i Studenterrådet (1969–1970). Der stod sammenlignende sprogvidenskab på hans studiekort da han blev indskrevet, men han endte, i 1973, med at aflægge den nys indførte hovedfagseksamen i lingvistik (som han i øvrigt selv som studenterrepræsentant var med til at konstruere). Det var en tid hvor de studerende blev, med Frans' egne ord, "egentlig uddannet som transformationsgrammatikere med alt hvad det medførte af ungdommelig overbevisning om at deltage i et studenteroprør, komplet med tilegnelse til Vietnamkrigens ofre af en berømt lærebog og artikelsamling og preprints direkte fra USA". Oplevelsen af transformationsgrammatikken som fagligt oprør bundede i at "vi var gennemgående enige med Chomsky i at strukturalismen havde været et videnskabsteoretisk naivt forsøg på at opnå den perfekte teori der kunne føre direkte fra data til grammatikken". Den største indflydelse på hans studier havde, ifølge hans eget udsagn, "Eli Fischer-Jørgensen, Henning Spang-Hanssen og måske især de to hovedlærere i lingvistik Una Canger og Niels Ege".

Derefter læste Frans sprogpsykologi, afsluttet med bifagseksamen i 1978, og havde i de år et nært samarbejde med fagets lærer, Jesper Hermann. De underviste sammen i "psyko- og sociolingvistik" og udgav lærebogen *Gennem sproget* (1978, svensk udgave

1980). Det teoretiske opgør med strukturalismen søgte nu med- og modspil hos ganske andre internationale navne: Bernstein, Labov, Rommetveit. Sprogvidenskabens data måtte være sprogbrug i dens samfundsmæssige sammenhænge. Frans stod centralt i de mange vigtige teoretiske og empiriske projekter op gennem 1970'erne: bogen *Klassesprog* (1974, 2. udgave 1975, 3. udgave 1979, svensk udgave 1976 udgivet sammen med Karen Sonne Jakobsen, Anders Mathiesen, Henning Salling Olesen, Anette Steen Pedersen og Palle Rasmussen), bogen *Børn, sprog og undervisning* (1975, 2. udgave 1980; udgivet sammen med Kirsten Reisby og Hans Vejleskov), tidsskriftet *Papir* (8 numre i årene 1974–1978; udgivet sammen med Jesper Hermann, Jan Katlev, Simo Køppe og Svend Erik Olsen), og ikke mindst den empiriske efterprøvning af bl.a. Bernsteins kodeteori på skolesprogets virkelighed i *Projekt skolesprog*, som var Frans' projekt som kandidatstipendiat (1974–1978), og som resulterede i tobindsværket *Skoledage* (1979, sammen med Hans Henrik Bayer, Anne-Marie Bech, Poul Blindum, Elisabeth Engberg-Pedersen, Frits-Verner Hansen, Jesper Hermann, Helle Theilgaard Jacobsen, Birthe Knudsen, Niels Kryger, Kirsten Larsen, Ole Gade Lorentzen, Harriet Bjerrum Nielsen, Ole Ravnholt, Kirsten Reisby, Niels Skall, Anne-Marie Søderberg og Ellen Sørensen). Dertil stod Frans som forlagsredaktør (sammen med Jesper Hermann og Simo Køppe) bag den række af væsentlige bøger der udkom i *Gyldendals sprogbibliotek* i de år det eksisterede (1976–1984).

Det humanistiske fakultet ved Københavns Universitet nåede heldigvis at få Frans ansat som adjunkt i dansk i 1979 med løfte om oprykning efter et år. Det var først en midlertidig ansættelse, men som den allersidste på fakultetet slap han gennem nåleøjet til en fast stilling som lektor i 1980, lige før den lange ørkenvandring satte ind: Ti år uden stillingsopslag. Frans brugte tiden under 1980'ernes dødvande til at udbygge det fagkritiske perspektivs fundament. Ikke fordi fundamentet ikke var særdeles stærkt allerede i 1970'erne, men i kraft af det eftersyn grundlaget fik i løbet af 1980'erne, er det få der som Frans kan forholde sig kritisk indsigtfuldt til udviklingslinjerne i det danskfag og den sprogvidenskab han elsker så højt, og har gjort og gør så meget for at videreudvikle. I den forbindelse skal nævnes samarbejdet med Flemming Conrad om udgivelse af store mængder materiale vedrørende *Danskfagets historie* (1983), og samarbejdet med Simo Køppe om videnskabelige grundlagsproblemer (herunder udgivelserne *Videnskab og Lidenskab* 1985, *Idehistorie I og II*, 1994). Sidst men ikke mindst drejede arbejdet i 1980'erne sig om det gedigne værk om strukturalismen i europæisk, og især københavnsk, sprogvidenskab (*Sociolingvistikens (u)mulighed I og II*) som indbragte ham doktorgraden i 1991.

Samtidig var Frans i sidste halvdel af 80'erne stærkt involveret i at få sociolingvistikken ud af dødvandet. Sammen med Hans Basbøll, Inge Lise Pedersen og Jørgen Rischel udgjorde han den faste stamme i styringsgruppen for Statens Humanistiske Forskningsråds initiativområde *Dansk talesprog i dets variationer*, som ud over *Projekt bysociolingvistik* (også kendt som *Nyboderprojektet*; ledet af Frans Gregersen og Inge Lise Pedersen, med deltagelse af Jon Albris, Henrik Holmberg, Erik Møller og Ole Nedergaard Thomsen) også delvis finansierede to Næstved-projekter (det ene ved Jens Normann Jørgensen og Kjeld Kristensen, det andet ved Tore Kristiansen), og dertil til en vis grad inspirerede til det samtidige Odder-projekt (ved Bent Jul Nielsen og Magda Nyberg). Horisonten gik ikke ved Valby bakke da der blev inviteret lærerkræfter til et intensivt kursus over en uge i Karlslunde i august 1986. Undervisningen blev varetaget af verdens absolut førende sociolingvister: William Labov og Gillan Sankoff, James og Lesley Milroy. Også ellers og i al almindelighed har

Frans altid haft en heldig hånd med at få de store sociolingvistiske navne til København, og ikke kun for den korte gæsteoptrædens skyld, men også på længere ophold.

Talesprogsinitiativet og dets resultater var vigtige i sig selv, men fremstår i dag i et helt andet lys i kraft af arbejdet ved DGCSS, som i sin kerne er en "gentagelse" af projekterne fra sidst i 1980'erne, samt af to tidligere projekter i Vinderup (ved Kjeld Kristensen) og Vissenbjerg (ved Inge Lise Pedersen), og af Køge-projektet fra 1990'erne (ved Jens Normann Jørgensen m.fl). Efter den første menneskealder med båndoptagelser kan sprogvidenskaben for første gang skaffe sig talesprogsdata som gør det muligt at studere "sprogforandring i virkelig tid". Det kan man gøre ved at optage gamle informanter på ny og sammenligne deres sprogbrug fra dengang med nu. Igen var det Frans der så muligheden, greb den, og skabte Sprogforandringscentret, som ud over de tre underskrivere af dette forord har (haft) tilknyttet en række yngre danske forskere: Christina Fogtman, Torben Juel Jensen, Dorte Greisgård Larsen, Marie Maegaard, Malene Monka, Janus Møller, Søren Beck Nielsen, Minna Olesen, Nicolai Pharao, Christoph Hare Svenstrup, Jacob Thøgersen, og dertil en række udenlandske forskere, både ansatte og gæster.

I disse tider har Sprogforandringscentret naturligvis også et engelsk navn, LANCHART (Language Change in Real Time). Navnet er en ægte Frans-konstruktion. Nyboder-projektet har fra samme kilde fået navnet *Bysoc* (Bysociolingvistik), og Jørgensen & Kristensens Næstved-projekt hedder i Frans' terminologi *Modsjæl* (Moderne sjællandsk). Den respektfulde leg med sproglige muligheder ligger ikke den sociolingvistiske professor fjernt. Dertil har centret et Internationalt Råd. Når man ser hvem der har sagt ja til forespørgslen om at sidde i det råd, aner man noget om hvilken respekt og interesse det afføder globalt når Frans Gregersen griber muligheden og skaber noget i København (se www.dgcss.dk).

København, februar 2009

Tore Kristiansen

J. Normann Jørgensen

Inge Lise Pedersen

PS: Med hensyn til de sider af Gregersens virke der ikke har direkte med københavnsk sociolingvistik at gøre, vil vi henvise til netadressen <http://inss.ku.dk/ansatte/cv/?personid=36761>. Her vil man blandt andet finde oplysninger om en mangeårig meget omfattende og betydningsfuld indsats som medlem af, og ofte formand for, et utal af de nævn, råd og udvalg der planlægger og styrer på de højere niveauer i uddannelsessystemet. Også med hensyn til Gregersens bibliografi vil vi henvise til denne adresse.